

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

Харківський національний університет внутрішніх справ

Факультет № 6

Кафедра соціології та психології

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

з навчальної дисципліни

«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ»

вибіркових компонент третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

011 «Освітні, педагогічні науки»

**за темою – Професійне спрямування навчально-методичного
комплексу дисципліни**

м. Харків 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2023 № 7

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол від 29.08.2023 № 8

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
Протокол від 29.08.2023 № 7

Розглянуто на засіданні кафедри соціології та психології факультету № 6
(протокол від 29.08.2023 № 8)

Розробник:

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки та психології факультету № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ **Олена ФЕДОРЕНКО**.

.

Рецензенти:

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки, іноземної філології та перекладу Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця **Вікторія БУДЯНСЬКА**;

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціології та психології факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ **Валентина ТЮРІНА**

План лекції

1. Структура, зміст і оформлення навчально-методичного комплексу дисципліни (НМКД).
2. Методика розробки НМКД.
3. Особливості НМК професійно орієнтованих дисциплін.

Рекомендована література:

Основна

1. Основи педагогічної техніки : навч. посібник для магістрантів, аспірантів, докторантів та викладачів вищ. навч. закл. України / О.М. Бандурка, В.О. Тюріна, О.І. Федоренко. Харків : Титул, 2006. 176 с.
2. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. /уклад. Федоренко О.І., Тюріна В.О., Гіренко С.П., Червоний П.Д. та ін.; за ред. О.І. Федоренко. Харків: ФОП Бровін О.В., 2020. 240 с.
3. Педагогіка вищої школи : навч.-метод. посіб. / О.М. Рубан, Л.О. Рубан, П.В. Максименко, С.В. Мороз; МВС України, Кіровогр. юрид. ін-т ХНУВС. Кіровоград : Кіровогр. юрид. ін-т ХНУВС, 2010. 110 с.
4. Ортинський В.Л. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Львів. держ. ун-т внутр. справ. Київ : Центр учб. літ., 2009. 472 с.
5. Методика викладання у вищій школі : навч. посіб. / О. В. Малихін, І. Г.Павленко, О. О. Лаврентьєва, Г. І. Матукова. Київ : КНТ, 2014. 262 с.
6. Методика викладання у вищій школі : навч.-метод. посіб. / Уклад. : В.І. Кобаль. Мукачево: Вид-во МДУ, 2016. 203 с.
7. Корміна Л. І. Методика викладання дисциплін за фахом у вищих навчальних закладах. Луцьк : Вежа, 2016. 52 с.
8. Професійна педагогіка : підручник / Авт. : О.В. Грабовський, Л.В. Коломієць, О.С. Савельєва, А.В. Семенова, В.Ф. Яні; за заг. ред. А.В. Семенової. Одеса : Бондаренко О.М., 2020. 575 с.

Допоміжна

1. Дзюба П. А., Зайцева Т. А. Посібник до вивчення дисципліни «Методика викладання фахових дисциплін у вищій школі» : навч. посіб. Дніпропетровськ : Ліра, 2015. 24 с.
2. Козлова Г. М. Методика викладання у вищій школі : навч. посіб. Одеса: ОНЕУ, 2014. 200 с.
3. Методика викладання у вищій школі : навч. посіб. / авт.-уклад.: Малихін О. В., Павленко І. Г., Лаврентьєва О. О., Матукова Г. І. Київ : КНТ, 2014. 202 с.

Текст лекції

Вступ

Науково-методичне забезпечення викладання професійно орієнтованих дисциплін у закладі вищої освіти включає підготовку навчальної і наукової літератури та забезпечення нею закладів вищої освіти. Все, що стосується науково-методичного забезпечення навчальної дисципліни, має бути викладено у навчально-методичному комплексі дисципліни (далі – НМКД), який розробляють науково-педагогічні працівники відповідно до чинних актів законодавства України у галузі вищої освіти.

1. Структура, зміст і оформлення навчально-методичного комплексу дисципліни (НМКД)

Питання створення навчально-методичних комплексів дисциплін розглядали С. Архангельський, Т. Анненкова, В. Беспалько, Н. Бердникова, Н. Бурдейна, Л. Кондрашова, Н. Кропоткіна, І. Лернер, А. Макаров, В. Меденцев, Н. Недогрєєва, Б. Пальчевський, М. Панов, Л. Семушина, М. Сможенкова, С. Соловійов, Л. Солянкін, В. Сосонко, Н. Чекальова, М. Чекулаєв, Л. Фрідман, Д. Чернилевський, А. Щепотін, Н. Ярошенко та ін.

Навчально-методичний комплекс дисципліни має такі обов'язкові складники:

1. Титульний аркуш;
2. Робочу програму навчальної дисципліни, затверджену проректором з навчально-методичної роботи;
3. Силабус навчальної дисципліни (на розгляд гаранта освітньої програми);
4. Конспект лекцій дисципліни;
5. Методичні рекомендації для практичних (лабораторних, семінарських) занять;
6. Методичні вказівки щодо організації самостійної роботи студентів:
 - 6.1. зміст самостійної роботи;
 - 6.2. індивідуальні практичні завдання для самостійної роботи студентів;
7. Тематику курсових робіт (проєктів) та методичні рекомендації до їх виконання:
 - 7.1. тематика курсових робіт (проєктів);
 - 7.2. методичні вказівки з написання курсових робіт (проєктів);
8. Програма та методичні рекомендації щодо проведення навчальної практики:
 - 8.1. програма навчальної практики;
 - 8.2. методичні вказівки з організації навчальної практики;
9. Методичне забезпечення контролю знань студентів:
 - 9.1. питання до іспиту (заліку);
 - 9.2. екзаменаційні білети;
 - 9.3. пакет завдань для комплексної контрольної роботи;
 - 9.4. пакет завдань для модульних контрольних робіт;
 - 9.5. фонд тестових завдань.

Визначимо зміст основних складників НМКД.

Так, **робоча програма навчальної дисципліни (РПНД)** є нормативним документом, який розробляється і затверджується у порядку, визначеному Положенням про організацію освітнього процесу у закладі вищої освіти.

Основним призначенням РПНД є:

- ознайомлення здобувачів вищої освіти зі змістом освіти, критеріями та засобами оцінювання результатів навчання тощо;
- встановлення відповідності змісту освіти освітній програмі та стандартам вищої освіти під час акредитації;
- встановлення відповідності при зарахуванні результатів навчання, отриманих в інших закладах освіти (академічна мобільність), за іншими освітніми програмами, у попередні роки (при поновленні на навчання), а також у неформальній та інформальній освіті.

Силабус навчальної дисципліни. Згідно Глосарію, що затверджений рішенням Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти (протокол від 29 серпня 2019 р. № 9) **силабус** – це документ, в якому роз'яснюється взаємна відповідальність викладача і студента. В ньому представляються процедури (у т.ч. стосовно принципів оцінювання), політики (включно з політикою академічної доброчесності) і зміст курсу, а також календар його виконання. В силабусі мають бути озвучені вимірювані цілі, які викладач ставить перед своєю дисципліною. Студент має зрозуміти, чого він/вона зможе навчитися, чим саме може бути корисним цей курс. Силабус окреслює концептуальний перехід від «здобування знань» і «одержання практичних навичок» до компетентностей, що їх може засвоїти студент, вивчаючи цей курс. Силабус включає в себе цілі курсу, мету (компетентності), перелік тем, матеріали для читання, методи оцінювання. На відміну від робочого тематичного плану і НМКД, силабус створюється для студента. В силабусі навчальної дисципліни (профілі навчальної дисципліни) необхідно реалізувати компетентності, які прописано в стандарті та освітній програмі, описати види діяльності студента при вивченні дисципліни.

Індивідуальні практичні завдання для самостійної роботи студентів Залежно від особливостей дисциплін викладач може видавати студентам різні види завдань самостійної роботи:

- переробка інформації, отриманої безпосередньо на лекційних, практичних і семінарських заняттях;
- робота з відповідними підручниками, довідковою літературою для самостійного вивчення окремих тем, питань із розробкою конспекту; - написання рефератів, повідомлень;
- творчі завдання (проекти, огляди, звіти тощо); - виконання підготовчої роботи до лабораторних і практичних занять; - виконання індивідуальних практичних, розрахункових, графічних завдань;
- підготовка письмових відповідей на проблемні питання; виготовлення засобів наочності.

Тематика курсових робіт (проектів) – це перелік тем курсових робіт

(проектів) з навчальної дисципліни. НМКД містить також методичні рекомендації для студентів щодо виконання та оформлення курсових робіт (проектів) та нормативні положення, інструкції щодо виконання курсового проекту (роботи) тощо.

Програма та методичні рекомендації щодо проведення навчальної практики студентів регламентують організацію практики студентів.

Для контролю (самоконтролю), оцінювання (самооцінювання) навчальних досягнень має бути розроблене **методичне забезпечення контролю знань студентів**.

2. Методика розробки НМКД

НМКД має бути розроблено на високому науково-методичному рівні, у доступній формі та містити необхідний довідково-інформаційний матеріал. Викладення матеріалу НМКД має відрізнятися об'єктивністю, науковістю та чіткою логічною послідовністю. Навчально-методичні матеріали повинні відповідати сучасному рівню розвитку науки, техніки та технології, передбачати логічно послідовний виклад змісту навчального матеріалу, використання сучасних методів і технічних засобів навчального процесу, що дозволяють студентам глибоко освоювати навчальний матеріал і набувати необхідних умінь та навичок.

У розробці та оформленні НМКД необхідно дотримуватися такої послідовності дій:

- розробка і затвердження робочої програми навчальної дисципліни;
- розробка конспекту лекцій та укладання глосарію;
- розробка вказівок (рекомендацій) проведення практичних/семінарських/лабораторних занять;
- підготовка вказівок (рекомендацій) до самостійної роботи;
- підготовка вказівок (рекомендацій) до виконання курсових робіт (проектів);
- розробка засобів діагностики за усіма видами навчальних робіт із дисципліни;
- оформлення документації навчально-методичного забезпечення;
- апробація матеріалів у навчальному процесі;
- коригування (оновлення) матеріалів навчально-методичного забезпечення навчальної дисципліни.

Титульний аркуш – це перша сторінка НМКД, яка містить повні назви центрального органу виконавчої влади, якому підпорядкований ЗВО, гриф затвердження керівників структурних підрозділів ЗВО, назву навчальної дисципліни (відповідно до освітньо-професійної програми чи навчального плану), ступінь здобувача вищої освіти, курс, семестр в якому викладається дисципліна, коди і назви галузі знань та спеціальності підготовки фахівців, розробники НМКД.

Робочу програму навчальної дисципліни розробляє науково-педагогічний працівник (колектив науково-педагогічних працівників) кафедри на підставі освітньо-професійної програми підготовки фахівців, погоджується деканом факультету і проректором з навчальної та методичної

роботи. У структурі РПНД необхідно передбачати наявність таких складників:

- загальна інформація: назва навчальної дисципліни, заклад вищої освіти, інститут (факультет), кафедра, яка відповідає за дисципліну, освітня програма (для обов'язкових дисциплін) інформація про погодження та затвердження, мова навчання;
- розробник(и) - викладач чи викладачі, які розробили робочу програму;
- мета вивчення дисципліни;
- компетенції, які набуває студент при вивченні дисципліни;
- обсяг дисципліни в кредитах ЄКТС та його розподіл у годинах за формами організації освітнього процесу та видами навчальних занять (відповідно до ст. 50 Закону України «Про вищу освіту»);
- статус дисципліни: обов'язкова чи вибіркова. Статус обов'язкових мають дисципліни, що є обов'язковими хоча б для однієї освітньої програми;
- передумови для вивчення дисципліни, відповідно до формату, визначеного вченою радою (наприклад, перелік дисциплін, які мають бути вивчені раніше, перелік раніше здобутих результатів навчання тощо);
- очікувані результати навчання з дисципліни;
- критерії оцінювання результатів навчання;
- засоби діагностики результатів навчання, зокрема, методи їх демонстрування;
- програма навчальної дисципліни: основні теми дисципліни, у тому числі (за наявності) теми практичних, семінарських та лабораторних занять, орієнтовна тематика індивідуальних та/або групових завдань;
- форми поточного та підсумкового контролю;
- інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна (за потребою);
- рекомендовані джерела інформації.

Силабус розробляється і затверджується до початку навчального семестру, є складовою частиною НМКД, зберігається на кафедрі та оприлюднюється на офіційній сторінці кафедри та на порталі дистанційного навчання Moodle. Силабус розробляють науково-педагогічні працівники кафедри, за якими закріплено навчальну дисципліну, відповідно до навчального плану підготовки здобувачів вищої освіти. Термін розробки НМКД визначається завідувачем кафедри, за якою закріплена навчальна дисципліна, фіксується протоколом засідання кафедри. Підготовка силабусу включається в план роботи кафедри та індивідуальний план викладача. Складові, що включаються в силабус, повинні відповідати сучасному рівню розвитку освіти і науки. Передбачати: логічно послідовний виклад змісту силабусу, використання сучасних методів і технічних засобів освітнього процесу, що дозволяють здобувачам вищої освіти набути відповідних компетентностей.

Конспект лекцій з дисципліни розробляється відповідно до вимог навчальної програми дисципліни, розглядається та затверджується на

засіданні кафедри. Він є результатом творчості викладача, постійно поповнюється новим навчальним матеріалом. До нього можна додавати ілюстрований матеріал, статті з газет тощо. Допускається як повний, так і стислий конспективний виклад змісту лекцій.

Методичні рекомендації для практичних (лабораторних, семінарських) занять розробляються згідно рекомендацій зі створення та видання навчальної, навчально-методичної та наукової літератури.

У **методичних указівках до самостійної роботи** рекомендовано орієнтовний план та методичні матеріали, що забезпечують самостійну роботу студентів із засвоєння навчальної дисципліни. Оскільки основний стратегічний напрям розвитку системи професійної освіти полягає у вирішенні проблеми особистісно орієнтованої освіти – такої освіти, в якій особистість студента була б у центрі уваги викладача, при цьому навчально-пізнавальна діяльність, а не викладання, була б провідною в системі суб'єкт – об'єкт – суб'єктних відносин. За умови реалізації цієї стратегії традиційна схема “викладач – підручник – студент” має бути замінена на схему: “студент – підручник (навчальний посібник) – викладач”. Погоджуємося з думкою науковців про те, що в традиційній системі освіти підручник був джерелом знань, а викладач – контролюючим суб'єктом пізнання, а в новій парадигмі освіти викладач більше виступає в ролі організатора самостійної **навчально-пізнавальної діяльності студентів, компетентного консультанта і помічника**.

У **програмі (силабусі)** та методичних рекомендаціях до проведення навчальної практики науково-педагогічний працівник, який викладає дисципліну, визначає мету, загальний зміст та вимоги до навчальної практики; зазначає первинні професійні уміння (компетенції), що мають бути сформовані, та господарські, навчальні чи наукові об'єкти, на яких її буде організовано.

Методичне забезпечення контролю знань студентів передбачає розроблення та підготовку на основі тем курсу, в тому числі тих з них, що виносяться на самостійне вивчення, переліку питань до іспиту (заліку) (науково-педагогічний працівник, який викладає дисципліну). Лектор (науково-педагогічний працівник), який викладає дисципліну, розробляє та готує пакет завдань для модульних контрольних робіт. Питання для модульної контрольної роботи беруть з переліку питань, що виносяться на залік або іспит. Модульну контрольну роботу мають виконувати всі студенти. Письмова модульна контрольна робота проводиться за варіантами.

Пакет завдань для комплексної контрольної роботи містить перелік документів, які мають забезпечити об'єктивне оцінювання рівня залишкових знань з навчальної дисципліни.

Фонд тестових завдань включає базову компоненту знань, умінь і навичок, організаційно-методичні вказівки, виписка із навчального плану спеціальності, перелік питань, що виносяться на модульні контрольні роботи, тестові завдання на виконання модульних контрольних робіт. Тестові завдання мають бути розроблені так, щоб забезпечити можливість автоматизованої перевірки завдань. Довідковий матеріал, необхідний для

вирішення тестових завдань, необхідно подавати безпосередньо в тестовому завданні.

Питання до екзаменаційних білетів розробляються науково-педагогічним працівником, який викладає навчальну дисципліну, розглядаються на засіданні кафедри, затверджуються завідувачем кафедри. Теми винесені на самостійне вивчення, повинні входити до екзаменаційних білетів. Як правило, екзаменаційний білет містить два теоретичних питання з курсу дисципліни та одна практичне (задача, графічне завдання, проблемна, виробнича, педагогічна ситуація).

3.Особливості НМК професійно орієнтованих дисциплін

Метою підготовки майбутніх фахівців є не просто засвоєння нових знань, завдань та цінностей, а здатність вільно орієнтуватися в подальшій професійній діяльності, вміння реалізовувати на практиці свої знання, творчі здібності, готовність до інноваційної діяльності, до перманентної самоосвіти та самовдосконалення. Така переорієнтація освітнього процесу вимагає розроблення відповідного навчально-методичного забезпечення викладання професійно орієнтованих дисциплін.

Як відомо, призначення НМК професійно орієнтованої дисципліни полягає у тому, щоб забезпечити цілісний освітній процес в єдності цілей навчання, змісту, дидактичного процесу й організаційних форм навчання. Лише при дотриманні цієї умови НМК буде являти собою комплекс у повному розумінні цього слова – сукупність різних засобів навчання, що складають одне ціле. Традиційний НМК зазвичай складається з двох частин: матеріали з планування вивчення дисципліни та матеріали з організації і проведення навчального процесу. Перша частина включає робочу програму, теми і плани лекцій, плани практичних, семінарських і лабораторних занять, тематику ділових ігор і ситуаційних задач, завдання для самостійної роботи, тести об'єктивного контролю знань, питання до екзамену і тематику курсових робіт (якщо їх написання передбачається при вивченні дисципліни). До другої частини відносяться методичні матеріали, підручники або тексти лекцій, інструктивно-методичні матеріали до практичних, семінарських і лабораторних занять, до проведення ділових ігор і розв'язання ситуаційних задач, до самостійної роботи, до роботи з тестами, щодо підготовки до екзаменів, а також з виконання і захисту курсових робіт.

НМК навчальних дисциплін нормативної (загальної, професійної, практичної підготовки для бакалаврів; фундаментальну; гуманітарну; соціально-економічну; психолого-педагогічну; спеціальну; науково-практичну – для магістрів; дослідницьку – для аспірантів), вибіркової (призначена для задоволення освітніх і кваліфікаційних потреб та можливостей особистості, регіональних потреб у фахівцях певної спеціальності, спеціалізації, ефективного використання можливостей і традицій ЗВО з урахуванням досягнень наукових шкіл та ЗВО) частин освітньо-професійної програми в сукупності складають навчально-методичне забезпечення (НМЗ) професійної підготовки майбутніх фахівців певного профілю. У свою чергу НМЗ є підґрунтям розвитку його професійних

компетенцій, які сприяють формуванню професійної компетентності ще в процесі навчання у ЗВО.

Для прикладу можна навести НМК, який розробляється науково-педагогічними працівниками випускових кафедр та затверджується на підставі стандарту вищої освіти відповідної спеціальності й рівня вищої освіти в установленому порядку.

НМК спеціальностей (спеціалізацій) складаються з таких компонентів:

- освітньо-професійна або освітньо-наукова програма;
- структурно-логічна схема підготовки фахівця за спеціальністю;
- навчальний план;
- робочий навчальний план;
- програми навчальних дисциплін за навчальним планом;
- програма екзамену щодо атестації здобувачів вищої освіти;
- тематика кваліфікаційних (дипломних, магістерських) робіт (проектів) за профілем кафедри;
- методичні рекомендації для виконання кваліфікаційних (дипломних, магістерських) робіт (проектів);
- програми практик: навчальна практика, виробнича практика, переддипломна практика.

НМК професійно орієнтованих дисциплін поряд з визначеними раніше компонентами можуть включати: плани семінарських занять; навчальні завдання для практичних занять; лабораторний практикум; збірник ситуаційних завдань; ділові ігри;

- методичні рекомендації щодо виконання розрахунково-графічних робіт, розрахункових робіт;
- контрольні роботи для здобувачів вищої освіти заочної форми навчання та методичні рекомендації щодо їх виконання;
- пакети вхідного контролю знань здобувачів вищої освіти;
- тематика науково-дослідної роботи здобувачів вищої освіти;
- авторські видання викладачів кафедри з дисципліни: підручники, навчальні посібники, курс лекцій, опорні конспекти лекцій, практикум;
- прикладні програми для ПЕОМ;
- електронні ресурси вищезазначених компонентів.

Обов'язковими складовими НМКД є компоненти, передбачені Ліцензійними умовами надання освітніх послуг у сфері вищої освіти, необхідність інших складових визначається кафедрою. Перелічені елементи НМКД складають базові основи дистанційного курсу навчальної дисципліни.

Тож навчально-методичне забезпечення викладання професійно-орієнтованих дисциплін відіграє значну роль у професійній підготовці майбутніх фахівців.

Висновок

З огляду на зміну парадигми системи професійної освіти необхідне вдосконалення навчально-методичного комплексу з дисципліни як важливого засобу професійного становлення майбутнього фахівця. Особистісно та професійно орієнтований НМКД сприятиме підвищенню

методичної грамотності студентів, розвитку їхньої самостійності, формуванню у майбутніх фахівців професійного мислення.